

Diplomová práce

Jméno a příjmení (student): Šarka Kolářová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kuthan

oponuka
Posudek vedoucího práce:

Předem je třeba zdůraznit, že si autorka v podstatě zvolila naprosto stejné téma, jako zpracovala v rámci své bakalářské práce z roku 2006: *kostel sv. Jakuba ve vsi Jakub* - proto bude tato předchozí práce jakýmsi měřítkem pro posouzení přínosu daného díla. Mnohokrát potvrzený fakt, že v případě významných, často prozkoumaných objektů nemusí bohatství literatury automaticky znamenat výborný stav bádání, zjišťuje autorka hned v úvodu. Již tady prokazuje velmi chvályhodný kritický odstup ke všem pracím, které byly dosud zveřejněny o středověkých dějinách kostelu sv. Jakuba ve vsi Jakubu, navíc lze vysoce ocenit, že se pokusí hned na začátku své práce vystihnout letité nedostatky v umělecko-historickém a historiografickém bádání.

Ohledně recepce primární literatury velmi oceníme snahu autorky, opatřit si i zatím nepřístupné či nevyublikované výzkumy Z. Kudělky, D. Líbala, P. Kroupa a J. Žižky, přičemž správně postřehla velký význam jejich, nejnovějším bádáním zatím nezohledněných fotografických dokumentací stavby kostela z 80ých a 90ých let minulého století. Podobně zvyšuje úroveň této práce i to, že autorka získala zaměření kostela provedené V. Všečekkou.

V první kapitole podává autorka nejenom velmi podrobně vývoj stavu umělecko-historického i historiografického bádání, ale lze vysoce ocenit přitom i její snahu o kritické zhodnocení osobního přístupu, informačních možností a metodiky výzkumu jednotlivých badatelů v rámci historie těchto vědních disciplín (napr. J. E. Vocel, Z. Kudělka, str. 3f, 7f): proto dokázala autorka nejenom kriticky přistoupit k primární literatuře, odhalit nechvalné známé mechanické přejímání omylů resp. ignorování poznatků staršího bádání (str. 9), ale správně odhaduje i skutečný význam některých dosavadních výzkumů a jejich průkaznou hodnotu (např. Z. Kudělky, M. Pavlíkové a A. Merhautové, str. 7-11). Na tomto skvělém základě dokázala autorka zformulovat celkem čtyři vědecké otázky, jež jsou rozumné tím, že dosavadní bádání zatím na ně spolehlivě neodpovědělo, a pro jejichž řešení existuje dostatek pramenů - proto lze badatelský záměr práce označit za naprosto správný, a to i vzhledem k naznačené interdisciplinární metodice kombinovaného vyhodnocení písemných a stavebně historických pramenů (str. 13).

V následující kapitole přistupuje autorka k průzkumu jediných písemných pramenů k otázce vzniku kostela sv. Jakuba a jeho významné románské sochařské výzdoby, které se objevily v olovených ostatkových schránkách odkrytých v rámci stavebních prací 19. století: Pergamenové lístky označující jména svatých, jejichž relikvie byly s pečeti biskupa Daniela (1148-1167) zapuštěné do menzy hlavního oltáře v apsidě kostela a konečně Danielova autentika dokládající vysvěcení oltáře tribuny 19. listopadu 1165, která byla spolu s relikviemi uložena v poprsní zdi. Vzhledem k velkému významu těchto dvou, dodnes v originále zachovaných písemností 12. století je poněkud nepochopitelné, že autorka zde podala autentiku nikoliv v originálním, latinském znění (CDB I, 208f, č. 230), ale pouze v poněkud nepotřebném překladu do češtiny - autorka pak ve svém rozboru dále pracuje už s citacemi z latinského originálu. V případě pergamenových lístků z hlavního oltáře taková transkripce bohužel vůbec chybí.

Uvědomujeme-li se, že dokáže vlastně jediné důkladný paleografický rozbor vyřešit otázku časového vztahu velmi dobře datované autentiky k pergamenovým lístkům z hlavního oltáře, pak se jeví ovšem jako největší nedostatek v dokumentaci fakt, že autorka, která ve své práci jinak nešetřila barevnými vyobrazeními, nám podala Danielovu listinu jen v černobílé fotoreprodukci střední kvality, pergamenové lístky vůbec vyobrazeny nejsou. Podobně je sice vnější a vnitřní kritika autentiky v diplomatickém rozboru velmi důkladná zejména tím, že

autorka přitom sledovala velmi precísní studie M. Pavlíkové a R. Nového, kteří právem nepochybují o naprosté autentičnosti listiny biskupa Daniela (str. 17-19) – v případě pergamenových lístků však taková skvělá komparativní analýza zcela chybí, a naprosto závažná okolnost, že byla schránka v hlavním oltáře otevřena již jednou před nalezením by si zde taky zajisté zasloužila větší pozornost. Nepochybně proto nemohla autorka bohužel řešit klíčovou otázku časového vymezení vysvěcení hlavního oltáře svatojakubského kostela na základě vlastního paleografického rozboru, ale musela, ovšem stejně jako řada badatelů před ní, více méně vycházet z poněkud nespolehlivých závěrů F. Preclíka a F. X. Beneše o údajně zcela stejném písmu autentiky a pergamenových lístků (str. 16 a 19) – pro kritický přístup autorky nicméně ale mluví, že aspoň zohlednila tomuto názoru oponující studii M. Pavlíkové. Jinak v podstatě ale jen opakuje poznatky z bakalářské práce, ze dvou nejstarších písemných pramenů bohužel nedokázala zjistit nic nového ohledně otázky časového vymezení vzniku sakrální stavby, i když by toho při trochu větším badatelském úsilí dosáhnout mohla.

Podobně byly v rámci širší interpretace údajů z autentiky biskupa Daniela třeba ohledně náročnosti výstavby románského kostela i ekonomického potenciálu svatojakubských stavitelů Marie, Slavibora a Pavla jen bakalářské postřehy autorky trochu víc podloženy dalšími analogiemi a sekundární literaturou (str. 20ff). Určitým přínosem je zajisté pokus o zjištění původu a rekonstrukci sociálního zázemí zakladatelské rodiny v rámci společnosti českých a moravských velmožských rodů 2. poloviny 12. století: podařilo se autorce spolehlivě vyvrátit starší, naprosto nepodložené spekulace, tak zejména o údajné příbuzenské vazbě stavebníka svatojakubského kostela k zakladatelské rodině sedleckého kláštera. Navíc přináší autorka i několik, bohužel jen diplomatických pramenů pro identifikaci osob stavebníků zmíněných v Danielově autentice, nebyla ale zřejmě s to využívat je k řešení tohoto nejzávažnějšího problému, jenž stojí vždy na začátku tzv. "fundátorské kunsthistorie". O tom, že chybí autorce k tomu vhodná metodická a teoretická průprava svědčí zejména pozn. 114 na str. 24/25, kde tvrdí, že tzv. memoriální prameny klášterní provenience, jak je německý "Freiburger Arbeitskreis" vedený K. Schmidem v rámci výzkumu sociální struktury raně a vrcholně středověké šlechty začínal již před 50 lety (sic !) systematicky prozkoumat, vlastně pro danou otázku svatojakubské zakladatelské rodiny neexistují ani v sedleckém klášteru, ani ve fondu velkostatku Sedlec. Kdyby se autorka aspoň trochu seznámila s poslední, *post mortem* vydanou shrnující práci K. Schmidta, jak to naznačuje citací ve zmíněné poznámce, tak by zaprvé zjistila, že podstata např. tzv. *libri confraternitatem* je, že vznikly na základě zápisu četných seznamů jmen živých a mrtvých dobrodinců, které si pravidelně navzájem posílaly kláštery sdružené v tzv. konfraternitě (něm.: Gebetsverbrüderung). To znamená, že jména těch, za jejichž spásu duše se od prvopočátku své existence nepochybně modlil sedlecký konvent, mohly by být s určitou pravděpodobností dochována i v memoriálních pramenech kteréhokoliv jiného českého či moravského kláštera 2. poloviny 12. století, z nichž se ovšem zachovala celá řada - stav jejich archivního průzkumu a edice a je ovšem zatím nanejvýš žalostný, a proto samozřejmě takový úkol zdaleka přesahuje rámec diplomové práce. Zadruhé by se však autorka při četbě zmíněné německé literatury dozvěděla, že průkazným kriteriem při identifikaci raně a vrcholně středověkých šlechtických osob bez přídomku není jejich výskyt jako jednotlivce, ale naopak opakované objevení v určitém sociálním kontextu, t.j. ve stejné kombinaci osobních jmen v rámci zmíněných seznamu memoriálních pramenů, nebo třeba i ve svědecké řadě listiny - teprve potom lze ocenit autorkou neprávem zavržený doklad H. Jirečka o komorníku Slaviborovi a jeho bratru Pavlovi v listině moravského knížete Oldřicha z roku 1174 (str. 24).

Naproti tomu je podání historického vývoje farního centra při svatojakubském kostele ve vrcholném a pozdním středověku a raném novověku založeno na seriózních historiografických studiích a na poměrném dostatku písemných pramenů, které autorka důsledně čerpá z kritických edic, a ne skrze literaturou, jak to často bývá. Nicméně na některých místech by bylo žádoucí, víc podložit historická data citacemi (např. 27/28). Vzhledem ke velkému komplexu úředních knih pražské arcidiecéze v pozdním středověku i k rozsáhlým fondům stavovských institucí v raném novověku lze docela zpochybnit tvrzení autorky, že údajně písemné prameny pro období od r. 1165 do konce 18. století existují pouze

ke vsi sv. Jakuba, a ke svatojakubské faře „nejsou z této doby pravděpodobně dochované“ (str. 26f). Na druhé straně je však třeba říct, že toto období je spíše na okraji zvoleného tématu, navíc naznačený nedostatek plně vyrovnává snaha autorky, dát historická data do souvislosti s epigrafickými prameny (str. 28f). Tuto metodu pak autorka plně rozvíjí při zmapování restauračních zásahů do románské stavební hmoty v 19. a 20. století, kde čerpá z velkého množství soudobých zpráv a dokonce i z archiválií ve fondu velkostatku Nove Dvory a několikrát tato data naprosto průkazně koreluje se všemi dostupnými nepsanými prameny, historickými vyobrazeními svatojakubského kostela ve 19. století, které dokonce podrobila kritice pramenů (str. 30-34).

Precisní datací a zjištěním rozsahu těchto novověkých restaurací si autorka nepochybně vytvořila naprosto skvělý základ pro následující kritiku stavebně historických pramenů kostela, kde se jí podařilo spolehlivě vymezit autenticky zachovanou románskou stavební hmotu (str. 35). Velmi oceníme, že autorka přináší pro jednotlivé architektonické části velmi vhodné, dobře podložené, a nepřiliš vzdálené analogie, pozoruhodný je i technologický a dokonce petrografický rozbor původního románského zdiva (např. str. 36). O naprosto špičkové úrovni stavebně historické metodiky autorky svědčí, že dokázala kritickým vyčerpáním všech informací z průzkumů D. Líbala, M. Smrkovského a P. Kroupy získat skutečné a nevyvratitelné doklady o nejstarším stavebním vývoji svatojakubského kostela a jeho sochařské výzdoby – o to víc však postrádáme podrobnější popis a zejména fotodokumentace některých těchto klíčových stavebně historických nálezů, což ale bylo autorce, jak sama tvrdí, plně zpřístupněno: tak jediné organickému osazení kamenosochařských bloků do hmoty lícového kvádrového zdiva nejstarší fáze jižního průčelí je věnováno poměrně velká pozornost (str. 49-59), ale jen v případě figurální skupiny na jižní straně hranolové věže je vyobrazena odkrytá nálezová situace z r. 1982 (obr. 24). Podrobnější dokumentace mnohem více průkazné stratigrafie románských omítek, z nichž se měla nejstarší vrstva vápenného nátěru vázat na maltu ve spáře zdiva u střední sochy v patře jižního průčelí pak zcela chybí. To bohužel platí i pro zazdění románských špaletových oken, pro druhotné osazení jižního portálu ale zejména pro jen stručně zmíněné intaktní vazbě obvodové pláště v západní části lodi s původním kvádríkovým zdivem poprsní zdi tribuny a dále i pro pokrytí klenebních pásů, konzol a trojice křížových kleneb tribuny původními nástěnnými malbami i pro primární navázání klenutí tribuny na polychromované pilíře (str. 37-39). Zohledníme-li, že autorka zcela vynechala otázku primárního osazení vstupního portálu v prvním patře západní strany věže, pak musíme s lítostí konstatovat, že zde byla sice poměrně přesvědčivými argumenty vyloučena možnost druhotného vložení tribuny nedlouho po výstavbě kostela, jak to V. Mencl právem předpokládá pro celou řadu empórových kostelů na českém venkově, nicméně zůstala autorka průkaznou dokumentací všech k této otázce přístupných historiografických a stavebně historických pramenů dlužna.

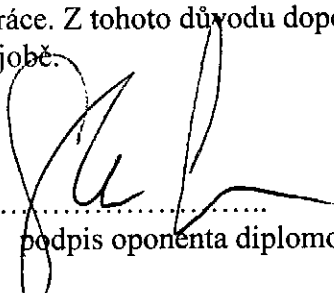
Ohledné zřejmě hlavního záměru práce, interpretace významné sochařské výzdoby na jižním průčelí svatojakubského kostela si autorka vytvořila důkladným, a velmi dobře podloženým zmapováním vývoje jejího průzkumu, odkrytí, restaurace, pozvolného ubývání kamenné hmoty a rozboru jejich petrografických analýz a zejména stavebně historických dokladů (str. 40-47) skvělé východisko pro následující, dost podrobný popisný katalog jednotlivých sochařských děl doplněný obsáhlou a kvalitní fotodokumentací, která obsahuje i velmi precizní detailní snímky (obr. 26-50). Autorka sice ve své interpretaci sochařské výzdoby již s naprostou jistotou vychází z roku 1165 jako *terminus ante quem* pro vznik původně 11 reliefních figur, ale ve skutečnosti ze zmíněných důvodů nedokáže zcela vyloučit možnost posunutí doby výstavby kostela a osazení soch do jejího jižního průčelí o 15 let k polovině 12. století – tím se však stane celé její posouzení všech pokusů dosavadního bádání o co nejpřesnější zařazení svatojakubských reliefů do absolutněchronologického vývoje nejstaršího románského sochařského umění na české půdě poněkud pochybné, stejně jako její hledání časově co nejbližších výtvarných východisek a technologických vzorů svatojakubských figur ve raně středověké sochařské tvorbě severní Itálie a ve Svaté říši římské, zejména, pokud myslíme na dataci cyklu na dómu v Piacenze, či na náhrobní kameny z krypty kostela sv. Serváce v Quendlinburgu i na jiná soudobá díla (61-67).

Závěr práce pak můžeme označit za velmi zdařilý, autorka dokázala dobře vystihnout hlavní výsledky své studie, ale i stávající problémy, které zůstávají zatím nevyřešené: mezi nimi je nutno zdůraznit zaprvé naprostou klíčovou otázku, jestli byly sochy vytvořeny pro místa na jižním průčelí svatojakubského chrámu, do kterých byly primárně osazeny, nebo jestli pocházejí z jiné stavby nebo byly určeny pro jiný projekt, a za druhé, o kterou část architektury by se v tomto případě mohlo jednat a jak mohl vypadat původní umístění a obrazový program těchto reliefů – vzhledem k tomu, že autorka nedokázala spolehlivě určit *terminus ante quem* pro vznik svatojakubských soch, by bylo mnohem větší přínos hledat za účelem podrobné komparace podobné ověřené případy osazení soch minimálně v středoevropské architektuře 12. a 13. století, než zahrnout čtenáře v rámci stylově kritické analýzy množstvím analogií, jejichž vztah k románskému kostelu sv. Jakuba ve vsi Jakubu a k jeho zakladatelské rodiny vůbec není historicky prokázán.

Po kvantitativní a formální stránce je třeba říci, že samotný text pojednání přesně dosahuje požadovaných 70 stran, na několika místech je ale uměle prodloužen doslovným opakováním/překopírováním některých pasáží (např. 2 odst. str. 37 se opakuje na přelomu str. 43/44, odst. na přelomu str. 48/49 se opakuje na str. 52, 54 a 59). Zásady citace byly jak v poznámkách, tak v seznamu literatury přesně dodrženy, v prvním kapitole o vývoje stavu bádání konstatujeme ale určitý nedostatek poznámek, některé zde analyzované závěry starších badatelů nejsou ocitované (str. 5, 7), navíc se citace některých německých titulů neobešla bez ortografických chyb (nap. str. 4/pozn. 4 a 8, str. 30/pozn. 142 a 144) a konečně postrádáme seznam zkratk, není tím pádem jasné, co vlastně znamená zkratka AČ, asi Archiv Český? (např. str. 26f/pozn. 124 a 125).

Závěrem je třeba zdůraznit, že se jedná přes všechnu, naprosto konstruktivně míněnou kritiku určitých nedostatků o velmi záslužnou, ambiciózní práci, která nepochybně představuje značný přínos k výzkumu nejenom samotného kostela sv. Jakuba, ale i k uměleckohistorickému bádání nejstarší sochařské tvorby v Čechách – zajisté autorka tu skvělým způsobem částečně vyřešila některé problémy a navíc otevřela celou řadu otázek, jež bude nepochybně schopna vyřešit v rámci disertační práce. Z tohoto důvodu doporučuji předloženou diplomovou práci Šárky Kolářové k obhajobě.

V Praze, dne 26.8.2008

.....
podpis oponenta diplomové práce